Хреб-Вовкулака так само, як і всі інші Вовкулаки, був сином престарої Смерті. А як був він одним з перших її дітей, то й сам вже був дуже старий та немічний, а через те й немоторний.

Багато тисяч років Хреб вже тинявся по землі. Перебував він по різних сторонах: спочатку по більших цвинтарях, а потім йому давали все менші й спокійніші, де не було важкої роботи. Щоб його старі кістки мали більше спокою та відпочинку.

Вже більш трьох тисяч років проживав він на Вкраїні. Знав майже всі наші видатніші цвинтарі; знав, де поховано того чи іншого нашого славного небіжчика, бував на знаменитих бойовищах, де колись річками лилася кров козацька, й багато доброго зробив він для чесних кісток шляхетних мерців — запорожців. Тепер же сидів на цвинтарику малого села й совісно виконував свої нехитрі обов'язки.

Та, по правді кажучи, не було там чого й виконувати: таке було спокійне й тихе те село. Людей в сільці було мало, пошесті навідувались рідко, сама Смерть часто надовго про нього забувала, отож через те й рідко вмирали тут люди. А коли хтось і помирав, бо вже через старість не міг далі жити, — то родичі та односельці довгі роки пам'ятали небіжчика. Вони відвідували покійників не тільки "на гробках", а й в свята, і в неділі та добре доглядали могилки. До того ж і цвинтар був у гарному, затишному місці, поміж двох заросліх байраків, в старій леваді, над тихою, блискучою річкою.

На цвинтарі у Хреба завжди був повний лад та порядок, і статечний Вовкулака міг вільно відпочивати на старість.

Кожної ночі виходив він зі своєї хатинки, що була під хрестом найстарішої могили козака-запорожця Заграйдуди. Тихим кроком обходив усі могилки; де-не-де спинявся, щоб розправити якусь квітку, що її нахилив чи зім'яв вітер; де-не-де здмухував порох з старого хреста;

деінде підрівнював доріжку поміж могилками. А потім виходив на узгір'я, клав біля себе на землю свою блискучу лопату, сідав на улюбленому пеньку й дивився через цвинтар на річку, сиві горби та блакитну імлу, що обхоплювала собою далеку далину...

Коли ж була тиха місячна ніч, — то з поля й байраків до нього сходилися Хухи та Мавки. Часом причвалає сусідній Упир чи прилетить кілька старенъких Відьом. А іноді, найчастіше напровесні, коли між байраками ще не висихав потічок, припливали з річки чарівні, задумливі Русалки. Всі вони були раді послухати цікавих оповідань мудрого Хреба, що так багато бачив та чув за свій довгий мандрівний вік. Навіть Лісовик, теж старий і мудрий, поважав Вовкулаку, бо ж той бував і по степах, і по лісах, і по великих містах. Тим то й Водяник, всіма поважаний бородатий дід, не говорив Хребові інакше як "дідусю", дарма, що й він мав також не одну тисячу років за плечима. Але ж, звісно, що Водяники найменше знають про світи, бо вони так, як і Домовики, здебільшого увесь свій вік сидять тільки на одному місці — в своїй річці, в озері чи там у болоті...

І старий Хреб розповідав до півнів...

Одного похмурого дня на цвинтар принесли нового мерця. Зібралося тут стільки людей, що за весь час свого господарювання в цьому місці Хреб ще ніколи й не бачив. Увесь цвинтар заповнили не тільки місцеві та сусідні селяни, а була також сила незнайомих панів, що понаїздили відкілясь з далеких країн.

Ховали з великою учтою багату паню з сусіднього села, яка, вмираючи, написала заповіт, щоб її конче було поховано на цьому тихому кладовищі, що лежало в такій чудовій місцевості.

Хреб раз у раз бував смутний в день кожного похорону, бо ж йому було шкода й таких людей, яких приводила сюди його мати Смерть, а ще більше тих, що плакали та побивались за небіжчиками. Не знали ж

бо вони, що Смерть навмисне переводить з цього світу на той світ тих, кому або ж було тут погано, або ж в близькому часі загрожувала страшна небезпека та горе...

Сьогодні Хреб не тільки сумував, — він був ще й дуже незадоволений. Вовкулака не любив панських примх та бучної пишноти, з якою ховали мерців-панів. Не любив, бо гадав, що мертвий не потребує земних розкошів, а по-друге — вважав, що там, де з'являється його справедлива мати Смерть, повинно бути найбільше тихого та щирого жалю, а не фальшивий, гучний, показний розпач...

І тепер він дивився з-за своєї могили на всю ту пишноту з великою прикрістю. Слухав, як ті пани, що ніби прийшли плакати над мертвою, розповідали один одному всякі веселі речі й непомітно сміялися, бо ж їм цілком байдуже було до небіжки. Чув він, як вони гудили та осуджували її. Як лаяли, що вона звеліла поховати себе на глухому цвинтарику глухого села, до якого їм було далеко й незручно їхати. Ще дужче обурювались ті, що мали забрати собі в спадщину добро покійної. Вони навіть забули притишити свої голоси й, відступивши набік, гірко нарікали на небіжку, що вона так багато свого добра пороздавала ще за життя всяким бідним людям. А ще більше лютували вони на тих, що поховали померлу в дорогих шатах та дорогоцінних прикрасах. Все те, — думали вони, — можна було б продати за великі гроші й забрати собі.

— Нехай би вже каверзувала, як хотіла, поки була жива, — гримали вони. — А то ж на тисячі забрала всякого майна ще в домовину з собою! Це ж просто грабіж! Грабіж бідних родичів!..

Всі ті розмови слухав Хреб й все дужче насуплювався. Тільки те його й потішало, що пані за життя була добра, бо роздавала своє майно вбогим. Тим ще гірше йому було слухати ту лайку, якою частували її родичі над незасипаною могилою. Й він ухвалив, що буде пильно доглядати могилку доброї пані та всі ті квітки, що на ній повинен був посадити особливий садівник, котрого привезеш з міста.

Але ж розмови на кладовищі чув не тільки сам невидимий Вовкулака. Чули їх і два злодії, що прийшли подивитися на пишний похорон та сподівалися щось украсти у великому натовпі людей. І коли вони довідались, що в тій труні лежить не тільки само тіло покійниці, а ще й багато дорогоцінностей, то й намислили лиху річ.

Тієї ж ночі, коли навколо було темно-пре темно, мов у каламарі. — ті два злодії прийшли з лопатами на цвинтар. А саме того вечора Вовкулака Хреб довго працював. Треба ж йому було порозправляти пом'яту людьми під час похорону траву, пригладити нову могилку, позатуляти в ній всі щілини та шпарки, порозправляти стьожки ча вінках, порівняти квітки. І от, коли саме він поробив уже своє діло, то зачув, що хтось рипнув хвірткою. Він спинився саме біля панської могили й чекав. Тим часом просто до нього підійшли дві людських постаті.

— Здається, тут! — промовив один, впізнавши нового білого хреста.

Другий нахилився до могилки, пошкромадив пальцями свіжу, ще незлеглу землю й відповів:

— Вона... Ну, мерщій за роботу!.. Ніч саме така, що ліпшої й не треба. Ніякий мрець не схоче вилазити з теплої труни та й жодний чортяка сюди не прийде! — грубо жартував злодій.

— Та напевне й сам Вовкулака боїться лазити в такій темряві, — засміявся й другий, скидаючи з себе одежину та приправляючи лопату.

По тому вони враз взялися копати.

Хреб не довго роздумував. Він розправив свої пазурчасті руки, як лапи у шуліки; високо підвів вгору свою лопату й випростався перед злодіями.

— Ні, ледацюги!.. Я пітьми не боюся так само, як і вас... — гукнув він так гучно, як вистачило сили його старечому голосові. — Геть звідси!..

І він замахнувся на них лопатою.

Його сіро-сиве, мов вечірня імла, волосся засвітилося, як порохняве дерево, фіалковим світлом; жовте кощаве тіло вирівнялось і стало дуже високе, а з лопати посипались іскри.

У злодіїв чуб поставав свердлом. Вони остовпіли й не могли ворухнути жодним членом...

Але ж саме в цей момент в селі заляпав крилами перший півень і голосно прокричав:

— Ку-ку-рі-ку-у!..

Хреб затремтів, аж йому задзвонили кістки, немов хтось потрусив торбинку з скляними пляшечками. Волосся його потемніло, лопата згасла, й він непомітно шугнув у свою хатинку. Тільки пролунав у повітрі, мов виття хуртовини, його сумний, тужливий плач. Вовкулака вмить втратив свою силу: вже кінчалася ніч, й він мусив бути вдома...

Коли Вовкулака зник, злодії отямились. Волосся ще стояло на їхніх головах, як щітки. Зуби їм клацали, руки й ноги трусилися, але ж вони були запеклі злодії й швидко опанували собою.

— Тьфу! — сплюнув один. — І приверзеться таке чортовиння!.. Робімо швидше, бо вже співають півні. Можемо не встигнути до світанку...

Й вони швидко почали відкидати м'яку землю.

Хреб тихо плакав, сидячи в своїй хатці. Він бачив відтіль, як злодії розрили свіжу могилу, як розрубали сокирою золочену труну й постягали з небіжки всякі дорогоцінності: персні, сережки, хрести... Вже ранком, аж коли почало сходити сонце, тільки тоді злодії повтікали з цвинтаря.

Якось того дня ніхто з людей не приходив на цвинтар, а бідолашний Вовкулака вдень не смів привести до ладу могили. З великим нетерпінням чекав він ночі, міркуючи, що покличе собі на поміч когось з ближчих своїх сусідів: чи Того, що в скелі сидить, Кам'яника, чи Упиря, чи навіть і старого Лісовика з Хухами... І тільки почало поночіти, Хреб вже не міг далі стерпіти й виліз зі своєї хатки...

Він підійшов до могили, свиснув на лисиць, посварився лопатою на вовків й скочив у яму. Тільки він схилився над останками небіжки, щоб обережно позбирати їх докупи, як зачув нагорі чиїсь кроки.

Хреб раптом звівся на рівні ноги й оглянувся. Якийсь пастушок, видимо, запізнився з лук зі своїми вівцями. Великий білий цап перескочив через рівчак та виспу [1] цвинтаря й плигав по могилах, а за ним гонився пастушок.

———————

[1] Виспа — острів (діал.).

Вовкулака замахав цапові руками, щоб той ішов геть з кладовища, але ж цап дивився в другий бік і нічого не бачив. Тоді Хреб виплигнув з могили й хотів непомітно сховатися за кущем. Однак саме в той момент пастушок наблизився до ями. Він угледів, як майнула біля нього бліда Вовкулакова тінь, побачив розриту яму, пошматоване людське тіло, обгризені кістки...

З страшним криком кинувся хлопчик тікати до села. Там він розповів, що бачив. На цвинтар збіглися всі селяни...

— Не інакше, як Вовкулака розрив ту могилу чужої пані й пообгризав її кістки! — говорили повні жаху люди...

А ні в чому не винний Хреб, котрий прикладав усіх зусиль, щоб оберігати спокій усіх померлих та лад на цвинтарі, голосно стогнав з жалю та образи... Люди ж дивувалися, як гулко реве цього тихого вечора вітер в байраках, й з того часу страшно боялися ходити на цвинтар, особливо увечері!..

А тим часом там не було нічого страшного...